

افزایش انبارمانی آرد ارزن با استفاده از تیمارهای حرارتی-رطوبتی و مایکروویو

سیما مهاجر خراسانی، مهران اعلمی^{۲*}، مهدی کاشانی نژاد، هدی شهیری طبرستانی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده علوم و صنایع غذایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۲- دانشیار دانشکده علوم و صنایع غذایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۳- استاد دانشکده علوم و صنایع غذایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۴- استادیار دانشکده علوم و صنایع غذایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

(تاریخ دریافت: ۹۷/۰۳/۰۶ تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۲۹)

چکیده

ارزن یکی از غلات مورد استفاده در تهیه فرآورده‌های بدون گلوتن برای بیماران مبتلا به سلیاک می‌باشد. روش‌های اصلاح فیزیکی نظیر تیمارهای حرارتی-رطوبتی و مایکروویو می‌توانند برای بهبود عملکرد آردهای بدون گلوتن در صنایع پخت مورد استفاده قرار گیرند. دانه ارزن به دلیل دارا بودن میزان نسبتاً زیاد چربی و فعالیت زیاد آنزیم لیپاز، در شرایط معمول نگهداری دارای انبارمانی محدودی است. در این مطالعه به منظور غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز و در نتیجه افزایش انبارمانی آرد حاصل، تیمار حرارتی-رطوبتی در سطوح مختلف رطوبت (۱۱، ۲۰ و ۳۰ درصد) و دو دمای مختلف (۹۰ و ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد) به مدت ۳ ساعت در آون و تیمار مایکروویو نیز در سطوح مختلف رطوبت (۱۱، ۲۰ و ۳۰ درصد) و در زمان‌های مختلف (۳۰، ۶۰ و ۹۰ ثانیه) با توان ثابت ۹۰۰ وات بکار گرفته شدند. سپس به منظور اطمینان از تاثیر تیمارهای فوق، میزان اسیدهای چرب آزاد آردهای تیمار شده هر ۱۰ روز یک بار و همچنین میزان فعالیت لیپاز در روز ابتدایی و بعد از ۳۰ روز اندازه‌گیری شد. طبق نتایج به دست آمده، در تیمار حرارتی-رطوبتی با افزایش هم‌زمان رطوبت و دمای آون و همچنین در تیمار مایکروویو با افزایش هم‌زمان رطوبت و زمان مایکروویو، میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز افزایش یافته و در نتیجه میزان اسیدهای چرب آزاد آرد طی ۳۰ روز نگهداری در شرایط محیطی کاهش یافت. بیشترین میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز و کمترین تغییر در میزان اسیدهای چرب آزاد آرد در تیمارهای حرارتی-رطوبتی و مایکروویو، به ترتیب در تیمار با رطوبت ۲۰ درصد و دمای ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد و تیمار با رطوبت ۲۰ درصد و زمان ۹۰ ثانیه مشاهده شد.

کلید واژگان: ارزن، حرارتی-رطوبتی، مایکروویو، فعالیت لیپاز، اسیدچرب آزاد

* مسئول مکاتبات: mehranalami@gau.ac.ir

۱- مقدمه

ارزن گیاهی از زیر خانواده پانیکوئیده^۱، جنس پانیاسه^۲ و دارای انواع مختلفی مانند ارزن انگشتی، مرواریدی، دم روباهی و معمولی است. ارزن در مقایسه با غلات اصلی، مقاوم به آفت و بیماری، دارای فصل رشد کوتاه و قابل تولید در شرایط خشکسالی می‌باشد. ارزن معمولاً در بیشتر کشورهای آسیایی و آفریقایی و بخش‌هایی از اروپا و آمریکا رشد می‌کند و توسط مردم مناطق گرمسیر خشک و نیمه‌خشک جهان به عنوان غذای اصلی مصرف می‌شود [۱]. ارزن معمولی (ارزن پروسو)^۳ (*Penicummiliaceum*) قدیمی‌ترین نوع ارزن کشت شده است و کشت آن در ایران رایج می‌باشد. این دانه غنی از فیبرهای غذایی، پروتئین، موادمعدنی و ویتامین بوده و از این لحاظ با غلات متداول قابل مقایسه است [۲]. دانه‌های ارزن علاوه بر ارزش تغذیه‌ای دارای پتانسیل بهبود سلامت انسان از جمله جلوگیری از سرطان و بیماری‌های قلبی-عروقی، کاهش شیوع تومور، کاهش فشارخون، کلسترول و سرعت جذب چربی و همچنین یک غذای مناسب برای بیماران نیازمند به رژیم بدون گلوتن می‌باشد [۳]. بنابراین با توجه به اینکه دانه ارزن از غلات مقاوم به خشکی بوده و با توجه به خشکسالی و کاهش منابع آبی در ایران، استفاده از آن امری توجیه‌پذیر می‌باشد.

از طرفی دانه ارزن دارای مقدار چربی نسبتاً زیادی (حدود ۳-۲/۷ درصد) است و آرد حاصل از آن دارای انبارمانی پایینی می‌باشد و در طول ذخیره سازی تلخ و فاسد می‌گردد که دلیل عمده آن فعالیت آنزیم لپاز می‌باشد. آنزیم لپاز باعث تجزیه تری‌گلیسریدها و در نتیجه افزایش اسیدهای چرب آزاد می‌شود. آنزیم لپاز در بسیاری از غلات مانند برنج، گندم، ذرت، جو، یولاف و ارزن یافت می‌شود به طوری که یولاف و ارزن فعالیت لپاز نسبتاً زیادی در مقایسه با دیگر غلات دارند. بیشترین فعالیت لپاز در دانه غلات در سلول‌های آلورون، جوانه و سبوس می‌باشد. در آرد و فرآورده‌های آردی تجزیه چربی سریع‌تر از دانه غلات صورت می‌گیرد، به همین دلیل قابلیت نگهداری آن‌ها در مقایسه با غلات کم بوده و به میزان لپید و شرایط نگهداری بستگی دارد. دامنه pH بهینه آنزیم لپاز حدود ۷-۸ و دمای بهینه آن حدود ۳۸ درجه سانتی‌گراد

می‌باشد. هیدرولیز چربی‌ها منجر به تغییرات نامطلوب در حین پخت، تغییرات حسی، ظاهری، تغذیه‌ای و ایجاد طعم تلخ به واسطه تولید اسیدهای چرب آزاد و کاهش انبارمانی محصول می‌شود. بنابراین غیرفعال‌سازی آنزیم لپاز قبل از فرآیند ضروری است [۴]. روش‌های اصلاح فیزیکی نظیر تیمارهای حرارتی خشک، حرارتی-رطوبتی، مایکروویو و... می‌توانند برای غیرفعال‌کردن آنزیم‌ها مورد استفاده قرار گیرند. تاثیر تیمارهای حرارتی به این گونه است که حرارت باعث تغییر شکل ساختمان پروتئینی آنزیم شده و لذا فعالیت آن‌ها را کاهش می‌دهد. تاکنون روش‌های مختلف تیمار حرارتی خشک و تیمار حرارتی-رطوبتی برای غلات مختلف به منظور غیرفعال‌سازی آنزیم لپاز و کاهش اکسیدشدن آرد در طی نگهداری به کار گرفته شده است. پیشنهاد شده است که تیمار حرارتی-رطوبتی اثر غیرفعال‌سازی بیشتری نسبت به تیمار حرارتی خشک دارد [۵ و ۶]. تیمار حرارتی-رطوبتی یک روش اصلاح فیزیکی ایمن و کم‌هزینه می‌باشد که شامل تیمار نمونه‌ها (دانه یا نشاسته) در رطوبت‌های کمتر از ۳۵ درصد و دمای بین ۱۲۰-۸۴ درجه سانتی‌گراد به مدت ۱۵ دقیقه تا ۱۶ ساعت می‌باشد. تحت این شرایط به دلیل محتوی رطوبت کم ژلاتینه‌شدن نشاسته اتفاق نمی‌افتد [۷].

امواج مایکروویو بخشی از طیف الکترومغناطیسی با طول موج کمتر از امواج رادیویی و بیشتر از امواج فرسرخ هستند که در بازه فرکانسی بین ۳۰۰ مگاهرتز تا ۳۰۰ گیگاهرتز قرار دارند. در یک آون مایکروویو، حرارت نتیجه‌ای از واکنش یک میدان مغناطیسی با ترکیبات شیمیایی موجود در ماده غذایی می‌باشد که این مساله به دلیل اصطحکاک مولکولی ایجاد حرارت داخلی می‌نماید. مزیت مهم حرارت‌دهی با مایکروویو سرعت و کارایی بالا، کنترل دقیق‌تر حرارت در طی عملیات در مقایسه با روش‌های دیگر، زمان کوتاه و فرآیند مقادیر زیادی محصول در زمان کوتاه‌تر، بدون هیچ گونه اثر سوء بر مواد مغذی و سلامت انسان می‌باشد [۸].

آرورا و همکاران (۲۰۰۲) تاثیر تیمار حرارت‌دهی خشک را در افزایش انبارمانی آرد ارزن مرواریدی بررسی کردند، نتایج نشان داد حرارت‌دهی دانه‌های ارزن مرواریدی قبل از آسیاب به‌طور قابل‌توجهی میزان فعالیت لپاز و اسیدهای چرب آزاد را طی نگهداری نسبت به نمونه شاهد، بدون هیچ‌گونه اثر سوء بر مقبولیت آن کاهش می‌دهد [۹]. گانگ و همکاران (۲۰۱۳) اثر

1. Panicoideae
2. Paniacea
3. Proso

نکته بسیار مهم و قابل توجه این است که در سال‌های اخیر از انواع تیمارهای حرارتی-رطوبتی از جمله تیمارهای حرارتی خشک، حرارتی-رطوبتی، مایکروویو و... به منظور بهبود ویژگی‌های فیزیکوشیمیایی و عملکردی آردها و نشاسته‌های بدون گلوتن به منظور ارتقای کیفیت فرآورده‌های بدون گلوتن استفاده شده است. لذا در صورتی که از تیمارهای حرارتی برای افزایش انبارمانی آرد ارزن استفاده شود، به طور هم‌زمان می‌توان بهبود ویژگی‌های فیزیکوشیمیایی و عملکردی آرد را نیز ایجاد نمود. اخیراً فتحی و همکاران (۲۰۱۶) مطالعه‌ای را به منظور تاثیر تیمار حرارتی-رطوبتی، در مقادیر رطوبت ۲۰ و ۳۰ درصد و دماهای ۱۰۰ و ۱۲۰ درجه سانتی‌گراد بر ویژگی‌های فیزیکوشیمیایی آرد ارزن، خمیر و کیک حاصل از آن انجام دادند. نتایج نشان داد تیمار حرارتی-رطوبتی باعث کاهش ویسکوزیته خمیری شدن، تغییر الگوی پراش اشعه ایکس، ایجاد فرورفتگی و منفذ در سطح گرانول‌های نشاسته بعد از تیمار آرد ارزن می‌شود. همچنین با افزودن آرد تیمار شده به آرد ارزن معمولی قوام خمیر کیک و حجم مخصوص کیک افزایش یافت [۱۷].

بر اساس بررسی‌های انجام شده، پژوهش‌های بسیار محدودی در خصوص مقایسه تاثیر فرآیندهای حرارتی-رطوبتی و مایکروویو بر دانه کامل ارزن پوست‌گیری شده و تاثیر آن‌ها بر انبارمانی آرد حاصل انجام شده است. در این مطالعه به منظور غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز در آرد حاصل از ارزن معمولی پوست‌گیری شده از تیمار حرارتی-رطوبتی در رطوبت‌های ۱۱، ۱۵ و ۲۰ درصد و در دو سطح دمایی ۹۰ و ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد و همچنین تیمار مایکروویو در سطوح مختلف رطوبت ۱۱، ۱۵ و ۲۰ درصد و زمان ۶۰، ۳۰ و ۹۰ ثانیه استفاده شد. سپس به منظور اطمینان از تاثیر تیمارهای فوق، میزان اسیدهای چرب آزاد هر ۱۰ روز به مدت یک ماه و همچنین میزان فعالیت لیپاز بعد از مدت یک ماه اندازه‌گیری شد.

۲- مواد و روش‌ها

ارزن مورد استفاده در این مطالعه از نوع ارزن معمولی بوده که توسط آسیاب سایشی پوست‌گیری و سپس درون کیسه‌های پلی‌اتیلن بسته‌بندی و به منظور استفاده در آزمایشات بعدی در یخچال نگهداری شد. تری استین از شرکت Samchun

تیمار حرارتی خشک را بر انبارمانی سبوس برنج مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد تیمار با دمای ۱۲۰ درجه سانتی‌گراد به مدت ۲۲ دقیقه میزان فعالیت لیپاز را کاهش داده و باعث افزایش انبارمانی آن شده است [۱۰]. گیوردانو و همکاران (۲۰۱۶) تاثیر تیمار حرارتی خشک بر فعالیت لیپاز و ارزش تغذیه‌ای جوانه ذرت را مورد بررسی قرار دادند. طبق نتایج بدست‌آمده استفاده از تیمار با دمای ۱۴۰ درجه سانتی‌گراد به مدت ۲۰ دقیقه توانست میزان فعالیت لیپاز را بدون تغییر در ارزش تغذیه‌ای و رنگ کاهش دهد [۱۱].

ناکامورا و همکاران (۲۰۱۷) با مطالعه‌ای بر آرد برنج قهوه‌ای نشان دادند تیمار حرارتی-رطوبتی با افزایش محتوی رطوبت و همچنین دما و زمان قرارگیری در آون، باعث کاهش فعالیت لیپاز و اسیدیته چربی می‌شود و نمونه تیمار شده با این روش انبارمانی بالاتری داشته است [۱۲]. زیگلر و همکاران (۲۰۱۷) با مطالعه‌ای بر روی دانه یولاف نشان دادند که تیمار حرارتی-رطوبتی با افزایش میزان رطوبت و همچنین زمان قرارگیری در آون (۶۰-۱۵ دقیقه) در دمای ثابت ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد، باعث کاهش فعالیت لیپاز به میزان بیشتر از ۶۰ درصد شده است [۱۳].

وتریمانی و همکاران (۱۹۹۲) اثر حرارت‌دهی مایکروویو با توان ۷۵۰ وات و زمان بین ۸۰-۳۰ ثانیه را بر غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز و لیپوکسیژناز در جوانه گندم، سبوس برنج و سویا بررسی کردند. نتایج نشان داد با افزایش زمان قرارگیری در معرض اشعه مایکروویو میزان غیرفعال‌سازی آنزیم‌های لیپاز و لیپوکسیژناز افزایش می‌یابد [۱۴]. یاداو و همکاران (۲۰۱۲) مطالعه‌ای را به منظور افزایش انبارمانی آرد ارزن مرواریدی از طریق تیمار مایکروویو با توان ثابت ۹۰۰ وات، زمان ۱۰۰-۴۰ ثانیه و در رطوبت‌های مختلف ۱۸-۱۲ درصد انجام دادند. طبق نتایج بدست آمده با افزایش زمان قرارگیری در معرض مایکروویو و افزایش محتوی رطوبت، میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز افزایش یافته است [۱۵]. زو و همکاران (۲۰۱۳) اثر افزایش توان و زمان قرارگیری در معرض تیمار مایکروویو را بر انبارمانی جوانه گندم مورد بررسی قرار داده، طبق نتایج افزایش توان و همچنین زمان قرارگیری در معرض مایکروویو، میزان فعالیت لیپاز را کاهش داده و باعث افزایش انبارمانی جوانه گندم شده است [۱۶].

۲-۶- علائم اختصاری تیمارها

جهت سهولت در به‌کارگیری اسامی تیمارها در متن، از علائم اختصاری برای آن‌ها استفاده خواهیم نمود. تیمارها در جداول زیر نام‌گذاری شدند. جدول ۱ علائم اختصاری مربوط به تیمارهای حرارتی-رطوبتی و جدول ۲ مربوط به علائم اختصاری تیمارهای میکروویو می‌باشد.

Table 1 Abbreviations used for different heat-moisture treatments

Heat moisture treatment	Name
Moisture 11% and Temperature 90°C	HMT*11-90
Moisture 11% and Temperature 110°C	HMT 11-110
Moisture 15% and Temperature 90°C	HMT 15-90
Moisture 15% and Temperature 110°C	HMT15-110
Moisture 20% and Temperature 90°C	HMT 20-90
Moisture 20% and Temperature 110°C	HMT 20-110

*Heat moisture treatment

Table 2 Abbreviations used for different microwave treatments

Microwave treatment	Name
Moisture 11% and time 30 S	MT*11-30
Moisture 11% and time 60 S	MT 11-60
Moisture 11% and time 90 S	MT 11-90
Moisture 15% and time 30 S	MT 15-30
Moisture 15% and time 60 S	MT 15-60
Moisture 15% and time 90 S	MT 15-90
Moisture 20% and time 30 S	MT 20-30
Moisture 20% and time 60 S	MT 20-60
Moisture 20% and time 90 S	MT 20-90

*Microwave treatment

۲-۷- اندازه‌گیری فعالیت لیپاز

برای اندازه‌گیری فعالیت لیپاز از روش تیتراسیون استفاده شد [۱۹]. برای این منظور مقدار ۰/۵ گرم آرد را در یک ارلن مایر ۲۵۰ میلی‌لیتری ریخته، و سپس ۱۰ میلی‌لیتر آب مقطر، ۲ میلی‌لیتر تولوئن، ۱ میلی‌لیتر سوپسترا (تری استین) و ۱۰ میلی‌لیتر بافر فسفات ۰/۱ مولار با pH= ۷/۶ اضافه شد و ارلن حاوی این مخلوط به مدت ۲۴ ساعت در دمای ۳۸ درجه سانتی‌گراد گرمخانه‌گذاری شد. بعد از گرمخانه‌گذاری، با افزودن ۱۰۰ میلی‌لیتر از مخلوط استون و دی‌اتیل‌اتر (با نسبت

(اسپانیا)، حلال‌ها از شرکت آروین شیمی و سایر مواد شیمیایی از شرکت تتراکم تهیه شدند.

۲-۱- ویژگی‌های شیمیایی دانه ارزن

دانه‌های ارزن توسط آسیاب برقی (آسان طوس شرق، مدل ۱۰۰۰)، به مدت ۳۰ ثانیه آسیاب و برای آزمون‌های شیمیایی آماده شدند. آزمون‌های شیمیایی آرد ارزن بر اساس استاندارد AACC (۲۰۰۰)، شامل رطوبت (۱۵-۴۴)، خاکستر (۰۱-۰۸)، پروتئین (۱۲-۴۶) و چربی (۱۰-۳۰) انجام شدند [۱۸]. میزان کربوهیدرات نیز بصورت تفریق میزان رطوبت، خاکستر، پروتئین و چربی از ۱۰۰ محاسبه شد.

۲-۲- تعدیل رطوبت دانه‌ها جهت اعمال

رطوبت در تیمارهای حرارتی-رطوبتی و میکروویو

برای تنظیم رطوبت دانه‌های ارزن به ۱۵ و ۲۰ درصد، مقدار محاسبه شده‌ای از آب مقطر بر روی دانه‌ها اسپری شد و کاملاً مخلوط گردید. سپس برای به تعادل رسیدن رطوبت، دانه‌های ارزن در ظروف شیشه‌ای دربسته به مدت یک شب در ییخچال (دمای ۴ درجه سانتی‌گراد) نگهداری شدند.

۲-۳- تیمار حرارتی-رطوبتی

به منظور تیماردهی، دانه‌های ارزن پس از تعدیل رطوبت درون ظرف شیشه‌ای در یک آون هوای داغ (Memmert، مدل UFE500، آلمان) در دماهای مختلف (۹۰ یا ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد) به مدت ۳ ساعت حرارت داده شدند.

۲-۴- تیمار میکروویو

به‌منظور تیماردهی، دانه‌های ارزن پس از تعدیل رطوبت درون ظرف شیشه‌ای در آون میکروویو (Smarty، مدل MWS-280) در توان ۹۰۰ وات و زمان‌های مختلف (۳۰، ۶۰ و ۹۰ ثانیه) قرار داده شد.

۲-۵- نگهداری نمونه‌ها بعد از تیماردهی

بعد از تیماردهی دانه‌ها را از ظرف خارج کرده و سپس در آون ۴۰ درجه سانتی‌گراد تا رسیدن به رطوبت حدود ۱۱ درصد خشک شدند. سپس در دمای محیط سرد شده و پس از آسیاب دانه‌ها، آرد حاصل از آن در کیسه‌های پلی‌اتیلنی بسته بندی و به منظور انجام آزمون‌های شیمیایی مورد استفاده قرار گرفتند.

۳- نتایج و بحث

۳-۱- ویژگی‌های شیمیایی دانه ارزن

دانه ارزن پوست‌گیری شده دارای رطوبت ۱۱ درصد، پروتئین ۱۱/۱ درصد، چربی ۲/۸۵ درصد، خاکستر ۰/۹۵ درصد و کربوهیدرات ۷۴/۱ درصد بود.

۳-۲- فعالیت لپیز در تیمار حرارتی-رطوبتی

شکل ۱ میزان فعالیت آنزیم لپیز باقی‌مانده بعد از تیمار حرارتی-رطوبتی (دردما و رطوبت‌های مختلف) را نشان می‌دهند. همان‌طور که در شکل ۱ نشان داده شده است با افزایش دما و رطوبت میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لپیز به طور معناداری ($P < 0.05$) افزایش پیدا کرده است. بیشترین میزان این غیرفعال‌سازی مربوط به تیمار ۲۰-۱۱۰ HMT می‌باشد که آنزیم لپیز به میزان ۸۰/۱ درصد نسبت به نمونه شاهد (تیمار نشده) کاهش پیدا کرده است. همچنین کمترین میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لپیز مربوط به تیمار ۱۱-۹۰ HMT می‌باشد. همان‌طور که از نتایج بدست آمده مشخص است هرچه میزان محتوی رطوبت و دمای قرارگیری در آن بیشتر باشد میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لپیز افزایش می‌یابد. این نتایج نشان دهنده این است که فعالیت لپیز هم به دما و هم به رطوبت وابسته می‌باشد. در تیمار حرارتی-رطوبتی با حضور آب و افزایش مقدار آب، اثرات آنزیمی نسبت به روش‌های حرارتی خشک افزایش می‌یابد. آب موجود در تیمار حرارتی-رطوبتی به عنوان یک انتقال دهنده حرارتی عمل می‌کند. همچنین تخریب سلول‌ها در رطوبت و دماهای بالا رخ می‌دهد و در نتیجه غیرفعال‌شدن آنزیم‌ها را تسهیل می‌کند [۱۳]. زیگلر و همکاران (۲۰۱۷) نیز طی مطالعه‌ای بر دانه‌های یولاف توانستند با استفاده از تیمار حرارتی-رطوبتی در رطوبت‌های ۱۳، ۱۵، ۳۰ و ۴۵ درصد و دمای ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد به مدت یک ساعت، میزان فعالیت لپیز دانه‌ها را به میزان بیشتر از ۶۰ درصد کاهش دهند [۱۳]. ناکامورا و همکاران (۲۰۱۷) طی مطالعه‌ای بر آرد برنج قهوه‌ای نشان دادند تیمار حرارتی-رطوبتی با افزایش محتوی رطوبت و همچنین دما و زمان قرارگیری در آن، باعث کاهش فعالیت لپیز و اسیدیته چربی نمونه تیمار شده می‌شود [۱۲].

۳ به ۱) به ارلن مایر، مواد داخل آن در برابر فنل فتالئین با سود ۰/۱ نرمال تا ظهور رنگ صورتی تیترا شد. درصد آنزیم لپیز باقی مانده در آرد تیمار شده توسط فرمول زیر محاسبه گردید:

$$\text{درصد فعالیت لپیز باقیمانده بعد از تیماردهی} = \frac{\text{فعالیت لپیز نمونه تیمار شده} \times 100}{\text{فعالیت لپیز نمونه شاهد}}$$

۲-۸- اندازه‌گیری اسیدچرب آزاد

محتوی اسیدچرب آزاد آرد نیز توسط روش سوامیناتان و همکاران (۲۰۱۵) اندازه‌گیری شد. به این صورت که ابتدا ۱۰ گرم آرد به همراه ۵۰ میلی‌لیتر هگزان در یک ظرف دربسته ریخته شده و به مدت یک شب بر روی شیکر اریتالی (نور صنعت فردوس، مدل Shaker-M) قرار گرفت. سپس مایع فوقانی با کاغذ صافی واتمن (شماره ۴۲) صاف شد. ۱۵ میلی‌لیتر از این محلول صاف شده به همراه ۱۵ میلی‌لیتر الکل خنثی گرم ($\text{pH}=7$) و دمای ۵۰ درجه سانتی‌گراد) در یک ارلن ریخته شده و محتویات ارلن در برابر فنل فتالئین با سود ۰/۱ نرمال تا ظهور رنگ صورتی تیترا گردید. مقدار اسیدچرب آزاد (برحسب اولئیک اسید) با فرمول زیر محاسبه شد [۲۰]:

= درصد اسید چرب آزاد

$$\frac{282 \times 100 \times \text{نرمالیه سود مصرفی} \times \text{سود مصرفی (ml)}}{1000 \times \text{وزن مولکولی اسید اولئیک}}$$

گرم نمونه $\times 1000$

۲۸۲ = وزن مولکولی اسید اولئیک

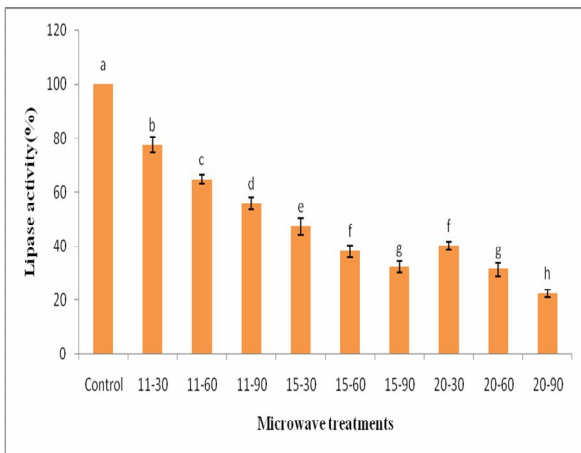
۲-۹- انبارمانی آردها

نمونه‌های آرد (تیمار شده و تیمار نشده) در کیسه‌های پلی‌اتیلنی بسته‌بندی شدند و در دمای اتاق ($24 \pm 2^\circ\text{C}$) به مدت ۳۰ روز نگهداری شدند. میزان اسیدچرب آزاد هر ۱۰ روز و میزان لپیز در روز ابتدایی (بعد از تیمار) و روز ۳۰ اندازه‌گیری شدند.

۲-۱۰- تجزیه و تحلیل آماری

در این تحقیق کلیه آزمون‌ها در سه تکرار انجام گرفت. داده‌های حاصل از آزمایش‌ها، با استفاده از طرح کاملاً تصادفی در قالب فاکتوریل تجزیه و تحلیل شدند. آنالیز واریانس و مقایسه تیمارها با استفاده از نرم افزار SAS انجام گرفت. مقایسه میانگین‌ها با آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد صورت گرفت.

لیپوکسیژناز در جوانه گندم، سبوس برنج و سویا بررسی کردند. نتایج نشان داد تیمار میکروویو (توان ۷۵۰ وات، ۱۸۰-۳۰ ثانیه) منجر به غیرفعال‌سازی میزان قابل‌توجهی از لیپاز و لیپوکسیژناز می‌شود [۱۴]. یاداو و همکاران (۲۰۱۲) مطالعه‌ای را به منظور افزایش انبارمانی آرد ارزن مرواریدی از طریق تیمار میکروویو انجام دادند. نتایج نشان داد در دانه‌های ارزن مرواریدی تیمار شده توسط میکروویو، فعالیت لیپاز بطور قابل‌توجهی کاهش یافته است [۱۵]. زو و همکاران (۲۰۱۳) اثر تیمار میکروویو را بر انبارمانی جوانه گندم مورد بررسی قرار دادند، طبق نتایج تیمار با توان ۴ کیلووات و مدت زمان ۸ دقیقه میزان فعالیت لیپاز را به میزان ۸۵/۹ درصد کاهش داده و باعث افزایش انبارمانی آن شده است. نتایج حاصل از این محققین با نتایج مطالعه ما مطابقت داشت [۱۶].

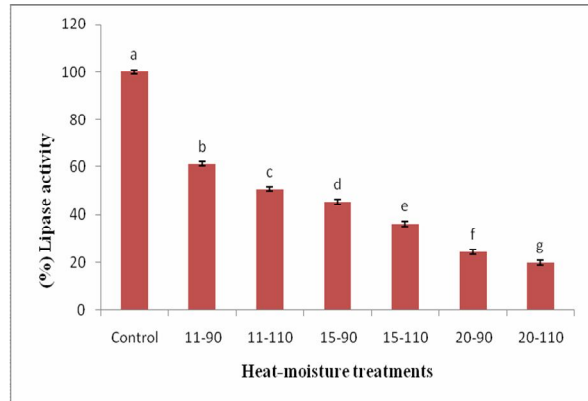

Fig 2 Percentage of remaining lipase activity in millet flour after microwave treatments
Significant letters have been used to compare the effect of each treatment on lipase activity ($P < 0.05$)

۳-۳- انبارمانی آرد

۳-۳-۱- فعالیت لیپاز طی نگهداری در تیمار حرارتی-رطوبتی و میکروویو

فعالیت آنزیم لیپاز دانه‌های تیمار شده در روز ابتدایی (بعد از تیمار) و همچنین بعد از ۳۰ روز اندازه‌گیری شد. شکل ۳ و ۴ به ترتیب مقایسه بین فعالیت آنزیم لیپاز بعد از تیمار حرارتی-رطوبتی و میکروویو، در روز ابتدایی و بعد از ۳۰ روز نگهداری آرد در شرایط محیطی را نشان می‌دهد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد میزان فعالیت آنزیم لیپاز آردهای حاصل از تیمار طی ۳۰ روز نگهداری، به میزان کمی افزایش یافته که این میزان ($P < 0.05$) معنادار نبوده است اما میزان

Fig 1 Percentage of remaining lipase activity in millet flour after heat-moisture treatments
Significant letters have been used to compare the effect of each treatment on lipase activity ($P < 0.05$)

۳-۳- فعالیت لیپاز در تیمار میکروویو

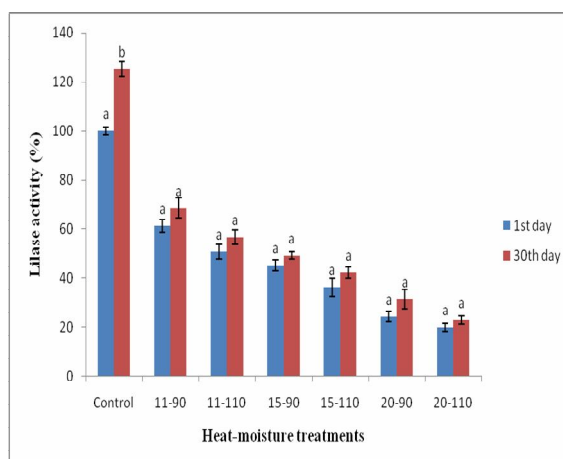
شکل ۲ میزان فعالیت آنزیم لیپاز باقی‌مانده بعد از تیمار میکروویو (در زمان و رطوبت‌های مختلف) را نشان می‌دهد. همانطور که در شکل ۲ نشان داده شده است با افزایش رطوبت و همچنین زمان تیماردهی با میکروویو، میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز به طور معناداری ($P < 0.05$) افزایش پیدا کرده است. طبق نتایج بدست آمده میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز در تیمارهای MT_{15-60} و MT_{20-30} و همچنین تیمارهای MT_{15-90} و تیمار MT_{20-60} اختلاف معناداری ($P < 0.05$) وجود ندارد. بیشترین میزان این غیرفعال‌سازی مربوط به تیمار MT_{20-90} ثانیه می‌باشد که آنزیم لیپاز به میزان ۷۷/۶۱ درصد نسبت به نمونه تیمار نشده کاهش پیدا کرده است. همچنین کمترین میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز مربوط به تیمار MT_{11-30} می‌باشد. این نتایج نشان دهنده این است که فعالیت لیپاز هم به رطوبت و هم به زمان میکروویو بستگی دارد. طبق نتایج بدست آمده با افزایش رطوبت و زمان قرارگیری در معرض اشعه میکروویو (در یک توان ثابت)، میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز افزایش می‌یابد. غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز در تیمار میکروویو ممکن است به دلیل افزایش دمای بدست آمده در نمونه از طریق تبدیل انرژی میکروویو به انرژی حرارتی باشد [۱۵]. همچنین میکروویو با کاهش فعالیت آب در دسترس از فعالیت کاتالیزوری لیپاز جلوگیری می‌کند. تفاوت در میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز می‌تواند به دلیل تفاوت سطوح فعالیت آب در دسترس ناشی از فرآیند میکروویو باشد [۱۶]. وتریمانویو همکاران (۱۹۹۲) اثر حرارت‌دهی میکروویو را بر روی غیرفعال‌سازی آنزیم لیپاز و

۳-۳-۲- اندازه‌گیری اسیدچرب آزاد طی نگهداری در

تیمار حرارتی-رطوبتی

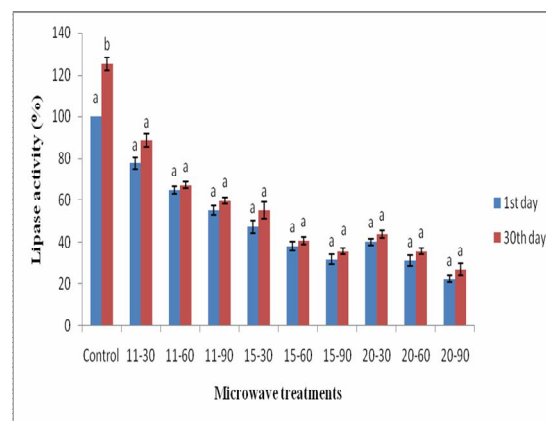
شکل ۵ میزان افزایش اسیدچرب آزاد آردهای حاصل از دانه‌های تیمار شده به روش حرارتی-رطوبتی طی نگهداری در شرایط محیطی را نشان می‌دهد. همان‌طور که در شکل ۵ نشان داده شده است میزان اسیدچرب آزاد طی سی روز برای نمونه شاهد (تیمار نشده) و همچنین نمونه‌های تیمار شده به فاصله‌ی هر ده روز اندازه‌گیری شد. نتایج نشان داد میزان افزایش اسید چرب آزاد در همه‌ی تیمارها طی ۳۰ روز معنادار ($P < 0.05$) بوده است اما این میزان افزایش اسیدچرب آزاد در نمونه‌های تیمار شده کمتر از نمونه‌ی شاهد بوده است. در بین نمونه‌های تیمار شده بیشترین میزان افزایش اسیدچرب آزاد در طی ۳۰ روز نگهداری در شرایط محیطی مربوط به تیمار ۹۰-۱۱ HMT و کمترین میزان تغییر اسیدچرب آزاد مربوط به تیمار ۱۱۰-۲۰ HMT بوده است. به عبارت دیگر هرچه میزان فعالیت لیپاز آرد کمتر بوده، میزان افزایش اسیدچرب آزاد در طی نگهداری نیز کمتر بوده است. همچنین مقایسه میزان اسیدچرب آزاد همه‌ی تیمارها در روز اول، ۱۰، ۲۰ و ۳۰ انجام شد. نتایج نشان داد میزان اسید چرب آزاد در روز اول برای نمونه شاهد و نمونه‌های تیمار شده ($P < 0.05$) اختلاف معناداری نداشتند اما مقایسه میزان اسیدچرب آزاد همه‌ی تیمارها در روز ۱۰، ۲۰ و ۳۰ نشان داد که اختلاف معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر با کاهش میزان فعالیت لیپاز باقی‌مانده در آردهای تیمار شده میزان اسیدچرب آزاد در طی نگهداری ($P < 0.05$) در روزهای ۱۰، ۲۰ و ۳۰ به‌طور معناداری کاهش یافته است. بیشترین میزان افزایش اسیدچرب آزاد مربوط به نمونه شاهد می‌باشد که از ۰/۳۴ تا ۰/۷۰ افزایش یافته است و کمترین میزان تغییر در اسیدچرب آزاد مربوط به تیمار ۱۱۰-۲۰ HMT می‌باشد که از ۰/۳۳ درصد تا ۰/۳۸ درصد افزایش یافته است. افزایش میزان اسید چرب آزاد طی انبارمانی در شرایط محیطی می‌تواند به دلیل میزان فعالیت لیپاز باقی‌مانده در آرد بعد از تیمار، دما و رطوبت محیط نگهداری می‌باشد. طبق نتایج به دست آمده، افزایش مقدار اسیدچرب آزاد طی نگهداری نمونه‌ها عمدتاً به دلیل واکنش هیدرولیز می‌باشد که توسط آنزیم‌های حاصل از دانه کاتالیز می‌شود. این نتایج با مشاهدات ناکامورا و همکاران (۲۰۱۷) که بر روی اثر تیمار حرارتی-رطوبتی بر خصوصیات آرد برنج قهوه‌ای انجام شده بود [۱۲] و همچنین با نتایج

افزایش فعالیت لیپاز آرد تیمار نشده ($P < 0.05$) معنادار بوده است. این میزان افزایش فعالیت لیپاز می‌تواند به دلیل افزایش رطوبت یا دمای محیط در طی نگهداری آرد ارزن در شرایط محیطی باشد. زو و همکاران (۲۰۱۳) گزارش کردند که میزان فعالیت لیپاز جوانه گندم تیمار شده با مایکروویو در طی ۶۰ روز نگهداری در شرایط محیطی، به میزان کمی افزایش یافته است که می‌تواند به دلیل تغییر فعالیت آبی جوانه گندم در طی نگهداری در شرایط محیطی باشد و از این لحاظ با نتایج حاصل از مطالعات ما مطابقت داشت [۱۶].

Fig 3 Percentage of remaining lipase activity after heat-moisture treatment on the first day and after 30 days of storage

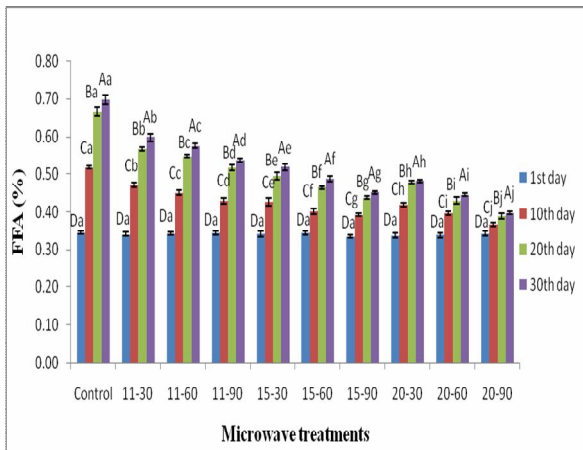
Significant letters were used to compare the effect of each treatment on the first day and the 30th day ($P < 0.05$)

Fig 4 Percentage of remaining lipase activity after microwave treatment on the first day and after 30 days of storage

Significant letters were used to compare the effect of each treatment on the first day and the 30th day ($P < 0.05$)

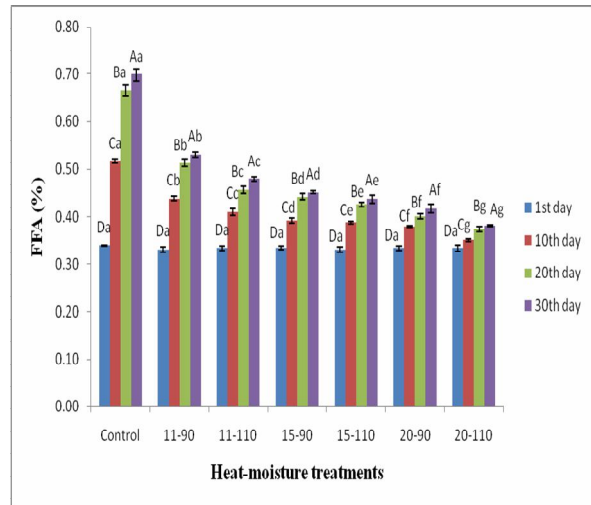
است. همچنین مقایسه میزان اسیدچرب آزاد همه‌ی تیمارها در روز اول، ۱۰، ۲۰ و ۳۰ انجام شد. نتایج نشان داد میزان اسید چرب آزاد در روز اول برای نمونه شاهد و نمونه‌های تیمار شده اسیدچرب آزاد همه‌ی تیمارها در روز ۱۰، ۲۰ و ۳۰ نشان داد که اختلاف معناداری نداشتند اما مقایسه میزان اسیدچرب آزاد همه‌ی تیمارها در روز ۱۰، ۲۰ و ۳۰ نشان داد که اختلاف معناداری ($P < 0.05$) وجود دارد (به جز نمونه های تیمار شده ۱۵-۶۰ MT و ۲۰-۳۰ MT و همچنین تیمارهای با ۱۵-۹۰ MT و ۲۰-۶۰ MT که فعالیت لیپاز مشابهی داشتند. به عبارت دیگر با کاهش میزان فعالیت لیپاز باقی مانده در آردهای تیمار شده میزان اسیدچرب آزاد در طی نگهداری در روزهای ۱۰، ۲۰ و ۳۰ به طور معناداری کاهش یافته است. بیشترین میزان تغییر اسیدچرب آزاد مربوط به نمونه شاهد می‌باشد که از ۰/۳۴ تا ۰/۷۰ افزایش یافته است و کمترین میزان تغییر مربوط به تیمار ۲۰-۹۰ MT می‌باشد که از ۰/۳۴ درصد تا ۰/۳۹ درصد افزایش یافته است. آب یک عامل مهم در واکنش هیدرولیز می‌باشد. با کاهش فعالیت آبی در فرآیند میکروویو میزان واکنش هیدرولیز کاهش یافته و در نتیجه میزان اسیدچرب آزاد طی نگهداری کاهش می‌یابد. این نتایج با مشاهدات یادو و همکاران (۲۰۱۲) که بر روی اثر تیمار میکروویو بر انبارمانی ارزن مرواریدی انجام شده بود [۱۵] و همچنین با نتایج حاصل از زو و همکاران (۲۰۱۳) که بر روی افزایش انبارمانی جوانه گندم از طریق تیمار میکروویو انجام شده بود مطابقت داشت [۱۶].

Fig 6 Increase in free fatty acid content of microwave treated millet flours during 30 days of storage

The small Significant letters related to the comparison between treatments in a given day and capital letters are related to the comparison of the effect of a treatment within 30 days of storage ($P < 0.05$)

حاصل از میرا و همکاران (۲۰۱۱) که بر روی ماندگاری آرد سورگوم انجام شده بود مطابقت داشت [۲۱].

Fig 5 Increase in free fatty acid content of heat-moisture treated millet flours during 30 days of storage

The small Significant letters related to the comparison between treatments in a given day and capital letters are related to the comparison of the effect of a treatment within 30 days of storage ($P < 0.05$)

۳-۳-۳- اندازه گیری اسیدچرب آزاد طی نگهداری در تیمار میکروویو

شکل ۶ میزان افزایش اسیدچرب آزاد آردهای حاصل از دانه‌های تیمار شده به روش میکروویو طی نگهداری در شرایط محیطی را نشان می‌دهد. نتایج بدست آمده در شکل ۶ نشان می‌دهد میزان افزایش اسید چرب آزاد در همه‌ی تیمارهای میکروویو طی ۳۰ روز ($P < 0.05$) معنادار بوده است اما این میزان افزایش اسیدچرب آزاد در نمونه‌های تیمار شده کمتر از نمونه شاهد بوده است. همچنین میزان افزایش اسیدهای چرب آزاد در تیمارهای ۱۵-۶۰ MT و ۲۰-۳۰ MT و همچنین تیمارهای ۱۵-۹۰ MT و ۲۰-۶۰ MT تفاوت معناداری ($P < 0.05$) نداشتند، که این به دلیل این است که میزان فعالیت لیپاز باقی مانده در این تیمارها مشابه هم بوده و تفاوت معناداری باهم نداشتند. در بین نمونه‌های تیمار شده بیشترین میزان تغییر اسیدچرب آزاد در طی نگهداری مربوط به تیمار ۱۱-۳۰ MT بوده است و کمترین میزان تغییر اسیدچرب آزاد مربوط به تیمار ۲۰-۹۰ MT بوده است که این به دلیل میزان فعالیت لیپاز باقی مانده در آرد بعد از تیمار، دما و رطوبت محیط نگهداری می‌باشد. به عبارت دیگر هرچه میزان فعالیت لیپاز آرد کمتر بوده میزان افزایش اسیدچرب آزاد در طی نگهداری نیز کمتر بوده

۴- نتیجه گیری کلی

وارد می‌شود، ساختمان آنزیمی دستخوش تغییرات شدیدی می‌شود و آنزیم فرصت کمتری برای بازسازی خود دارد. از آن جایی که این تحقیق به نگرانی آرد برای مدت طولانی‌تر در شرایط محیطی، بدون تغییر قابل ملاحظه‌ای در کیفیت آن کمک می‌کند، می‌تواند مورد توجه محققین، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان قرار گیرد. همچنین با استفاده از اعمال این تیمارهای بهبود دهنده کیفیت، می‌توان دانه آرد را بعد از تیمار نگرانی کرده و در زمان استفاده تبدیل به آرد کرد. از آن جایی که دانه آرد دارای ارزش تغذیه‌ای و درمانی مفیدی است، این مطالعه می‌تواند مصرف‌کنندگان را به استفاده از دانه آرد که استفاده از آن در کشورمان غیرمعمول است تشویق کند.

۵- منابع

- [1] Arendt, E. and Dal Bello, F. eds., 2011. *Gluten-free cereal products and beverages*. London, Academic Press, 1-27.
- [2] Devi, P.B., Vijayabharathi, R., Sathyabama, S., Malleshi, N.G. and Priyadarisini, V.B., 2014. Health benefits of finger millet (*Eleusinecoracana L.*) polyphenols and dietary fiber: a review. *Journal of Food science and technology*, 51: 1021-1040.
- [3] Saleh, A.S., Zhang, Q., Chen, J. and Shen, Q., 2013. Millet grains: nutritional quality, processing, and potential health benefits. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 12: 281-295.
- [4] Srivastava, A.K., Sudha, M.L., Baskaran, V. and Leelavathi, K., 2007. Studies on heat stabilized wheat germ and its influence on rheological characteristics of dough. *European Food Research and Technology*, 224: 365-372.
- [5] Qingci, H., Well, H., Yong, Z. and Chongyr, C., 1999. Experimental study on the storage of heat-stabilized rice bran. In *Proceedings of the 7th international working conference on stored-product protection*, 2: 1685-1688.
- [6] Barber, S., 1980. *Rice bran: Chemistry and technology*. Rice: Production and utilization. AVI Publishing Company., Westport, NY. 791.
- [7] Hoover, R., 2010. The impact of heat-moisture treatment on molecular structures and properties of starches isolated from

با توجه به اینکه آردن یکی از غلات بدون گلوتن مورد استفاده در تهیه محصولات بدون گلوتن برای بیماران مبتلا به سلیاک می‌باشد، از این رو توجه به ویژگی‌ها و همچنین نگرانی آرد حاصل از آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آن جایی که آرد آرد دارای چربی و فعالیت آنزیم لپاز نسبتاً بالایی است، دارای انبارمانی پایینی است و در طی نگرانی تلخ و فاسد می‌گردد. از همین رو در این تحقیق استفاده از تیمار حرارتی-رطوبتی که یکی از روش‌های نوین برای غیرفعال‌سازی آنزیم لپاز و افزایش انبارمانی آرد می‌باشد، مورد مطالعه قرار گرفته است. با توجه به آزمایشات صورت گرفته می‌توان نتیجه گرفت که اثر تیمار حرارتی-رطوبتی و تیمار مایکروویو بر کاهش فعالیت آنزیم لپاز مثبت تلقی می‌شود که بر حسب میزان رطوبت، دمای آون و زمان قرارگیری در معرض مایکروویو میزان غیرفعال‌سازی متفاوت است. نتایج نشان داد بیشترین میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لپاز و کمترین تغییر اسیدهای چرب آزاد طی ۳۰ روز نگرانی در شرایط محیطی مربوط به تیمارهای حرارتی-رطوبتی با رطوبت ۲۰ درصد و دمای ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد و تیمار مایکروویو با رطوبت ۲۰ درصد و زمان ۹۰ درجه سانتی‌گراد بوده است. طبق نتایج بدست آمده تیمار حرارتی-رطوبتی با رطوبت ۲۰ درصد و دمای ۱۱۰ درجه سانتی‌گراد میزان فعالیت آنزیم لپاز را به میزان ۸۰/۱ درصد و تیمار مایکروویو با رطوبت ۲۰ درصد و زمان ۹۰ درجه سانتی‌گراد فعالیت آنزیم لپاز را به میزان ۷۷/۶۱ درصد به‌طور معناداری ($P < 0.05$) کاهش داد و میزان تغییر اسید چرب آزاد نمونه‌های حاصل از این تیمارها در طی ۳۰ روز نگرانی در شرایط محیطی به‌طور معناداری ($P < 0.05$) کمتر از آرد تیمار نشده بود. همچنین میزان اسیدهای چرب آزاد طی ۳۰ روز به‌طور معناداری ($P < 0.05$) کاهش یافت که به علت غیرفعال شدن آنزیم لپاز می‌باشد. طبق نتایج حاصل از این تحقیق، میزان غیرفعال‌سازی آنزیم لپاز در روش تیماردهی مایکروویو به میزان بیشتری بوده است. از طرف دیگر در روش مایکروویو زمان تیماردهی کمتر از روش حرارتی-رطوبتی می‌باشد و ارزش مواد غذایی توسط مایکروویو بیشتر حفظ می‌شود. همچنین به دلیل سرعت زیاد و شوکی که به یکباره به دانه‌ها

- Inactivation of lipase and lipoxygenase in cereal bran, germ and soybean by microwave treatment. *LebensmittelWissenschaft und Technologie*, 25: 532-535.
- [15] Yadav, D.N., Anand, T., Kaur, J. and Singh, A.K., 2012. Improved storage stability of pearl millet flour through microwave treatment. *Agricultural Research*, 1: 399-404.
- [16] Xu, B., Zhou, S.L., Miao, W.J., Gao, C., Cai, M.J. and Dong, Y., 2013. Study on the stabilization effect of continuous microwave on wheat germ. *Journal of Food Engineering*, 117: 1-7.
- [17] Fathi, B., Aalami, M., Kashaninejad, M. and SadeghiMahoonak, A., 2016. Utilization of Heat Moisture Treated Proso Millet Flour in Production of Gluten - Free Pound Cake. *Journal of food quality*, 39: 611-619.
- [18] AACC, I., 2000. Approved Methods of the AACC, 10th ed. Association of Cereal Chemists, St. Paul, Minnesota.
- [19] Sullivan, B. and Howe, M.A., 1933. Lipases of wheat. I. *Journal of the American Chemical Society*, 55: 320-324.
- [20] Swaminathan, I., Guha, M., Hunglur, U.H. and Rao, D.B., 2015. Optimization of infrared heating conditions of sorghum flour using central composite design. *Food Science and Biotechnology*, 24: 1667-1671.
- [21] Meera, M.S., Bhashyam, M.K. and Ali, S.Z., 2011. Effect of heat treatment of sorghum grains on storage stability of flour. *LWT-Food Science and Technology*, 44: 2199-2204.
- different botanical sources. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 50: 835-847.
- [8] Sultana, B., Anwar, F. and Przybylski, R., 2007. Antioxidant potential of corncob extracts for stabilization of corn oil subjected to microwave heating. *Food Chemistry*, 104: 997-1005.
- [9] Arora, P., Sehgal, S. and Kawatra, A., 2002. The role of dry heat treatment in improving the shelf life of pearl millet flour. *Nutrition and health*, 16: 331-336.
- [10] Gong, Z., Yu, G. P., Dou, C. R., & Xu, M. X. 2013. Effect of Heating Treatment of Fresh Rice Bran on Stabilization. *Journal of Advanced Materials Research*, 602: 1200-1205.
- [11] Giordano, D., Vanara, F., Reyneri, A. and Blandino, M., 2016. Effect of dry - heat treatments on the nutritional value of maize germ. *International Journal of Food Science & Technology*, 51: 2468-2473.
- [12] Nakamura, S., Okumura, H., Sugawara, M., Noro, W., Homma, N. and Ohtsubo, K.I., 2017. Effects of different heat-moisture treatments on the physicochemical properties of brown rice flour. *Bioscience, biotechnology, and biochemistry*, 81: 2370-2385.
- [13] Ziegler, V., Ferreira, C.D., Silva, J., Zavareze, E., Dias, A.R.G., Oliveira, M. and Elias, M.C., 2017. Heat - moisture treatment of oat grains and its effects on lipase activity and starch properties. *Starch - Stärke*. 70: 1-26.
- [14] Vetrmani, R., Jyothirmayi, N., HaridasRao, P. and Ramadoss, C.S., 1992.

Increasing the shelf life of millet flour by using heat-moisture and microwave treatments

Mohajerkhorasani, S. ¹, Alami, M. ^{2*}, kashaninejad, M. ³, Shahiritabarestani, H. ⁴

1. MSc student of Faculty of Food Science and Technology, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources,
2. Associate Professor of Faculty of Food Science and Technology, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources,
3. Professor of Faculty of Food Science and Technology, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources
4. Assistant Professor of Faculty of Food Science and Technology, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

(Received: 2018/05/27 Accepted:2019/01/19)

Millet is one of the cereals that used in the preparation of gluten-free products for celiac patients. Physical modification methods such as heat-moisture treatments and microwave can be used to improve the performance of gluten-free flours in the baking industry. Millet seeds have limited shelf life in normal storage condition due to its relatively high fat content and high activity of lipase enzymes. In this study Heat-moisture treatments at different levels of moisture (11,15 and 20%) and two different temperatures (90 and 110°C) for 3 hours in oven and microwave treatment at different levels of moisture (11,15 and 20%) were used at different times (30,60 and 90S) with a constant power of 900 W. Then, in order to ensure the effect of the above treatments, the amount of free fatty acids of the treated flours was measured every 10 days as well as the level of lipase activity on the first day and after 30 days. In the heat-moisture treatment, the rate of inactivation of the lipase enzyme increased with simultaneous increase of moisture and temperature of the oven as well as in the microwave treatment with simultaneous increase of moisture and microwave time and the amount of free fatty acid flour during 30 days of storage was reduced. The highest rate of inactivation of lipase enzyme and the least change in the free fatty acid content of flour in heat-moisture and microwave treatments were observed in treatment with 20% moisture content and 110°C, and treatment with 20% moisture and 90S.

Key words: Free fatty acid, Heat-moisture, Lipase activity, Microwave, Millet.

---

* Corresponding Author E-Mail Address: mehranalami@gau.ac.ir.